

ցի հնոյ ըստ իւրաքանչիւր կարգի, ի յետկոյս շատրուանի, որ ի քարեայ բացօթեայ բակի, բոլորեալ զառաջեալ արտաքին սովորական դահլճի Վեհարանի՝ կանգնեցան կիսաբոլորակ իմն կազմեալ: Արքեպիսկոպոսունք Գէորգ Վեհապետեան, Մակար եւ Սարգիս Զալալեան միացեալ էին ընդ նոսա, ըստ պաշտօնական պարտաւորութեանց, կախեալ զպարանոցօքն զպանակէս, զխաչանշանս, ետեալ եւ զայլ նշանս արքունականս:

Եւ զկնի պատրաստութեանց, եկն եւ կանգնեցաւ Վեհ. Հայրապետ զառաջեալ առաջին պատուհանի բացելոյ, առաջի Աթոռոյ եւ ի վերայ Խալիչայի յատուկ եղելոյ, ի ծայր որոյ կայ արծաթեայ աշտանակ միջակադիր լուցեալ մոմով: Ետեալ ի գլուխ զվեղար, առանց փիլոնի, կախեալ եւ զարծիւ, զպանակէ եւ զայլ նշանս:

Անմիջապէս մի ոմն ի վարդապետաց յառաջ մատուցեալ՝ կանգնեցաւ յատենի եւ սկսաւ զՄաղթանս քարոզիւ ի ձայն՝ Եղբարք սիրեցեալք (4 տուն), եւ ի վերջ իւրաքանչիւր տան ասէին զպիրք կանգնեալք առանձին յատենի ի ձայն՝ Օրհնեալ է Աստուած: Ապա երգեցին միաբանք եւ զպիրք խմբովին զծանր եղանակ Հայր մեր յատուկ: Դարձեալ ասաց մի ոմն ի Միաբանից եւ ի ձայն զքարոզ՝ բարեխօսութեամբ Սրբուհոյ Աստուածածնի եւ Սրբոյ Հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի (5 տուն), եւ Միաբանք եղանակեցին՝ Ամէն: Յետ որոյ երգեցին միահամուռ եւ սրտաշարժ զերգն՝ Աստուած հօր (4 տուն): Խաչակնքեալ օրհնեաց զՄիաբանութիւն եւ զհամայն ներկայս, որք եւ խոնարհեցուցին զգլուխս: Քարոզ՝ Տէր մեր և Փրկիչ (1 տուն), եւ մի ոմն ի Միաբանից ընթերցաւ զուղերձ: Ապա՝ Սուրբ Խաչիւս... եւ այսպէս աւարտեցաւ նոյն այս մաս եղանակաւոր Մաղթանաց:

Ի ժամ Մաղթանաց, յորժամ երգէին Աստուած հօր զերգն յատուկ, Գանձապետ Մայր Աթոռոյ և մի ոմն ի սարկաւազաց կայեալ ի ձեռին զսկուտղ արծաթեայ, յորոյ վերայ չարեալ էին դրամք՝ ըստ հնոյ սովորութեան, եկին յատենս եւ խոնարհեցուցեալ զգլուխ իւրեանց առաջի Վեհ. Հայրապետի դարձան առ միաբանս, եւ զանձապետն առեալ զդրամս՝ մաս առ մաս՝ սկսաւ ըստ կարգի բաժանել եպիսկոպոսաց զհնգական ռուբլի, վարդապետաց զերեքական ռուբլի, սարկաւազաց զմի — մի ռուբլի թղթադրամս, եւ զպրաց եւ աշակերտաց զմի — մի ապասի (20-ական կոպէկս): Եւ յետ աւարտելոյ, տընեալ ի նորոյ զգլուխ առ Հոգեւոր Տէր, ի դիմաց որոյ նուիրեն այս մաղթանադրամք, որպէս և պարգեւք եւ այլն, գնացին ի գանձատուն:

Իսկ ուխտ Միաբանութեան ըստ աւագութեան կարգի՝ միալար եւ ընդ խոնարհագոյն հին դուռն (կից գանձատան) ի Վեհարան, եւ

զի ՎԷՏ. Հայրապետ գնացեալ էր ի ներքին մեծ սրահ ընդունելութեան Ծաղկեայ այլան ասացեալ, ուր ի պատուանդանաձեւ բաժանման ի վերայ առիւծաքանդակ, դեղանկար Աթոռոյ Հայրապետական նստեալ մնայր, ընդ առաջնորդութեամբ Տեղակալ Արքեպիսկոպոսի ներկայացաւ Նորին Սրբութեան եւ համբուրեաց զՍ. Աջ Հայրապետական՝ բացեալ զվեղարս եւ բոլորեցաւ առաջի Աթոռոյ: Յորժամ աւարտեաց ուխտն զհամբուրք Ս. Աջոյ, Հոգեւոր Տէր, կանգնեալ յոտս, օրհնեաց զնոսա, խաչակնքեալ, եւ արձակեաց երթալ՝ ի հրաւէր զանդակաց Ս. Պատարագի, որպէս եւ իջեալ ի Վեհարանէ գնացին ի Ս. Տաճար առ ի պաշտել զճաշու ժամ:

Զկնի Միաբանութեան եւ ժառանգաւորաց՝ ներկայացան Նորին Սրբութեան՝ պրովոքոր, ատենադպիր եւ պաշտօնեայք դիւանտան Սինդի, դաւառապետ Էջմիածնի եւ պաշտօնեայք քաղաքականք, քահանայք, տանուտէր եւ ժողովուրդ Վաղարշապատ դեղջ եւ ուխտաւորք պատուաւորք առ ի շնորհաւորել զգալուստն եւ համբուրեալ զՍ. աջն՝ առնուլ զօրհնութիւնս Հայրապետականս: Եւ ՎԷՏ. Հայրապետ ուղղեաց իւրաքանչիւրոյ զյարմար բանս սիրալիրս եւ զպատուիրանս:

Ի յաջորդ աւուր ի Կիւրակէի էջ Նորին Սրբութիւն ի Ս. Եկեղեցի յառաւօտէ եւ ի Ս. Պատարագի ըստ սովորական կարգի:

Յաւուրս յայտոսիկ էջ ՎԷՏ. Հայրապետ ի Ս. Տաճար ընդ եպիսկոպոսաց գլխաւորաց առ ի տեսանել զչինուած տաճարի ի ներքուստ, եւ զպահարանս — զաւանդատունս, զմաքրութիւնս, զզգեստս եւ զանօթս կարեւորս: Էին առիթք դժգոհութեանց սակս անմաքրութեանց, փոշեաց եւ անձկութեանց աւանդատանց, զորոց խօսեցաւ, եւ ետ ի մտի հոգալ զայլ եւ այլ կարեւորաց յապագային:

Յետ զննելոյ զամենայն ափ յափոյ, յորժամ վերադառնայր ի Վեհարան, ի նորոյ կացեալ առաջի Իջման Սեղանոյ, որոյ մարմարեայ սիւնք եւ կաթողիկէ խանդարեն եւ ոչ թոյլ տան ժողովրդեան տեսանել ազատ եւ լիովին զաւագ սեղան եւ զարարողութիւնս, թէպէտ առաւել քան զայնոսիկ խանդարեն լայնանիստ չորեքին սիւնք Կաթողիկէի Տաճարի, վեր ի վերոյ իմն խորհրդակցութեամբ կարծիս ետ Նորին Սրբութիւն բանալ զմարմարեայ սիւնս եւ զկաթողիկէ Իջման Սեղանոյ, եւ փոխանակել զկախովի կաթողիկէ արծաթեայ ամրացուցեալ երկաթաձողովք ի մեծ կաթողիկէ: Որում հաւանեցան ոմանք, մանաւանդ Սարգիս Արքեպ. Զալալեան, յաւելեալ եւ զբանս խրախուսականս:

Իսկ յորժամ ուղեկցեալ ՎԷՏ. Հայրապետի ըստ սովորութեան

զի մի՛ յայտնեսցին գողութիւնք եւ չարագործութիւնք իւրեանց։ Այլք միջամտեն եւ խանգարեն զխորհուրդ, եւ ի գիշերի փախուցանեն զխորտակեալ Ներսէս ի գիւղն իւր, եւ տարաձայնեն, զի Ներսէս ինքն խոյս տուեալ է ի զպրանոցէ։

ԳԼՈՒԽ ԾԳ.

ՅԱՂԱԳՍ Ս. ՕԾՄԱՆ Տ. ԳԵՈՐԳԱՅ Դ. Ի ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ի հասանելն Հոգեւոր Տեառն ի Ս. Էջմիածին, յետ աւուրց ինչ խորհրդակցեցաւ ընդ Արքեպիսկոպոսաց ոմանց եւ ընդ անդամոց Սինոդի եւ որոշեալ զօր հանդիսի՝ հրամայեաց կատարել զօժումն իւր ի կաթողիկոս յաւուր վեցերորդ կիւրակէի հինանց ի 21-ն Մայիսի, միանգամայն տեսանել զկարեւոր պատրաստութիւնս։

Հարկ էր գէ՛թ իբր վեց ամսովք յառաջ հրատարակել զկաթողիկոսական օծումն եւ զօր հանդիսի ի գլխութիւն համօրէն ամենայն Հայոց ընդ ամենայն տիեզերս, որոյ վասն պարտ էր սպասել մնալ գէթ ամիսս վեց։ Այլ զի ոռւս. կառավարութիւն ջանայր եւ հնարս հնարէր փութացուցանել զօծումն կաթողիկոսական եւ դիւանագիտական իմն խարդաւանութեամբ պատրուակէր, զի ոչ կարէ բանակցել պաշտօնապէս զկարեւոր գործոց եւ յարգել զառաջարկութիւնս Ս. Կաթողիկոսի յառաջ քան զնուիրագործել զիւրն կոչում եւ զպաշտօնս ս. օծմամբ, որ եւ յարուցանէր զծանրակշիռ դժուարութիւնս ի Մայր Աթոռոյ։ Եւ իսկական նպատակ ունէր կաշկանդել զկաթողիկոս ուխտիւ եւ իբր երդմամբ ստորագրելով ի ոռւսական հպատակութիւն, զոր վճարէր առաջի բեմի տաճարի յառաջ քան զմտանելն ի Ս. Պատարագ եւ յառաջ քան զօծումն։ Ուստի, առանց թափանցելոյ գաղտնեաց, որոշեցաւ անպարել կատարել աւուրք յառաջ զՍ. Օծումն կաթողիկոսական։ Յայսմիկ ունէին անփորձութիւնք եւ անձնական մտածութիւնք զբաժինս իւրեանց։

Ի վերայ այսր ամենայնի, Սինոդ հեռադրեաց եւ հաղորդեաց զայսմանէ Պատրիարքացն Հայոց Ս. Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ, թե՛ մակալաց եւ Հոգեւոր Ատենից Ռուսաստանեայց, առաջնորդաց վիճակացն Հայոց Պարսկաստանեայց եւ Հնդկաստանեայց, եւ Հայոց գաղթականութեանց գտանելոց յԵւրոպա։

Եւ ահա հակառակ սուղ միջոցի, փութացին գալ Հայք եւ համա-

խմբել ի Ս. Էջմիածին ի շրջակայիցն, յերեւանայ եւ ի համայն վիճակէն, ի Թիֆլիզէ եւ ի վիճակէն, ի Շուշայ եւ ի վիճակէն, ի Շամախոյ եւ յԱստրախանայ եւ ի վիճակացն, ի Դաւրիթոյ եւ ի սահմանաց եւ ի վիճակացն Վանայ, Կարուց, Կարնոյ, Տրապիզոնի եւ յայլոց տեղեաց :

Առթիւ Հայրապետական Օծման՝ յառաջին երեկոյին ի 21-ն Մայիսի կատարեցաւ Հսկնւմն կանոնական, յորում խմբեալ էր ժողովուրդ բազում յոյժ :

Իսկ յետ առաւօտեան ժամերգութեան առեալ սակաւ ինչ, ստորագրեց Վեհ. Հայրապետ զերդմնաթուղթն հաւատարմութեան առ Կայսրն ըստ այսմ եղանակի : (Կանխաւ համառօտեաց Հոգեւոր Տէր զերդմնաթուղթն) :

Յարձակման առաւօտեան ժամերգութեան եղին զգրասեղան առաջի աւագ սեղանոյ, ի փոքր ատենի, ծածկեալ կարմիր ջուխայիւ, եւ ի վերայ նորա զերդմնաթուղթն, զգրիչ եւ զկաղամար : Բոլորեցան զգրասեղանով Սինողականք, անպէսն (ածիլեալ) պրոքուրոր Կարապետ Վասակեան եւ ատենադպիր Սինողի Սուքիաս Թադիանոսեան, եւ ռուսական ներկայացուցիչ ի Կաթողիկոսական ընտրութեան, նոյն եւ յօծման՝ Պ. Զիլաէվ ոմն ի պաշտօնէից փոխարքայութեան, ամենեքեան պաշտօնական հանդերձիւք եւ կանգնեալ յոտին :

Ի լրանալ պատրաստութեանց եւ ի խմբել անձանցն կարեւորաց՝ էջ Վեհ. Հայրապետ ի կաթողիկոսարանէ եւ ըստ օտարադիր սովորութեան կանգնեցաւ առաջի գրասեղանոյ՝ դէպ ուղիղ ի Ս. սեղան, ընթերցաւ ատենադպիր զպախարակելի, միանգամայն եւ գտնակալին երդմնաքուրք հաւատարմութեան յանուն կայսեր Ռուսաց, եւ ինքն Հոգեւոր Տէր ստորագրեաց ակամայ կամօք ու հարկի գքուղք լրտեսութեան եւ մատնութեան, զորոյ զվրէժ հառ յամի 1881, յետ սպանման կայսերն Աղեքսանդրի Բ. եւ ի յաջորդել որդւոյ նորա Աղեքսանդրի յամսեանն Մարտի, յորժամ ներկայացուցին Նորին Սրբութեան համաձայն օրինաց Ռուսաց (ըստ որոց պարտին համայն արական ռուսահայտակք ստորագրել հանդիսաւորապէս զթուղթ հաւատարմութեան) զնոր երդմնաթուղթ յանուն նորոյ կայսեր առ ի ստորադրել, կրճատեաց եւ համառօտեաց յոյժ՝ բարձրեալ իսպառ զպարբերութիւն սոսկալիս զլրտեսականս, դմատնիչականս եւ զայլս այսպիսի յօդուածս ստորնականս, ի սենեկի իւրում ստորագրեաց զթուղթն հաւատարմութեան՝ յաւելեալ եւ զայս, ըստ սովորութեան տեղւոյս ստորագրեմ : Եւ յանձնեաց սինողական Մեսրոպ Եպ. ի Սմբատեանց տանել յանձնել դիւանին :

Յաւարտել սովորութեանդ, վերադարձաւ Վեհ. Հայրապետ ի Կաթողիկոսարան, եւ զինի փոքու միջոցի սկսան զանգակք զղրղեցունել շրջակայս, եւ հրաւիրել ի ճաշու ժամն:

Պատարագիչ էր Նորին Սրբութիւն եւ զգեստաւորեցաւ ի Վեհարանի, որպէս եւ եպիսկոպոսունքն առին անդ յայլում սենեկի զգեստսն եպիսկոպոսականս: Զգեստաւորեալքն էին.

1. Գէորգ Արք. Վեհապետեան, Տեղակալ.
2. Մակար Արք. Տիխեաց.
3. Սարգիս Արք. Արցախու.
4. Իգնատիոս Արք. Վասպուրականի.
5. Յարութիւն Արք. Կարնոյ.
6. Յովհաննէս Եպ. Կարուց.
7. Մկրտիչ Եպ. փոխ. Թեմակալ Երեւանայ
8. Դանիէլ Եպ. Շամախույ.
9. Յովհաննէս Եպ. Ասլանեան.
10. Գրիգոր Եպ. Յորեան.
11. Անդրէաս Եպ. Կ. Պոլսեցի.
12. Աբէլ Եպ. Մխիթարեան:

Յետ Ողորմեայի եւ աղօթից եւ այլոց ըստ ճաշու ժամու, մինչ հարկ էր մտանել ի Ս. Պատարագ, եւ ժամօրհնողն (մաղթանքասաց) ասէր զՀայր մեր եւ զհանգստեան գաղօքս, հնչեցին զանգակք, կազմեցաւ թափօրն՝ սկսեալ ի Վեհարանէ:

Յառաջընթաց լինէին երկոքին կարմրահանդերձ շաքիբօ ունելով ի ձեռինս զարծաթեայ գունդազլուխս իբր ցուպս, որոց հետեւին շապկազգեցիկ դպիրք եւ աշակերտք, ասլա զգեստաւորեալ երկոտասան եպիսկոպոսունք հանգիստակաց յերկուս կարգս բաժանեալ, զինի նոցա պատարագիչ Ս. Հայրապետ ընդ Ամպիւսանեալ, առանց ունելոյ գառաջեալսն գաղփորակսն Քօղ Հայրապետական, դաւադանակիրն եւ քչոցակիրք հետեւէին Նորին Սրբութեան, որում յառաջընթաց էին յերկուս կողմանս երկոքին դրօշակակիրք եւ մոմակալք, լապտերք եւ խաչվառք իբր զոյգ - զոյգ վերջինք, բաց յերկոյգ մոմակալաց, յաճախ երթան յետ շաթրաց եւ նախ քան զդպիրս:

Յիջանել Վեհ. Հայրապետի ի Վեհարանէ ընդ եպիսկոպոսացն զգեստաւորելոց, առաջի արտաքին հնոյ դրան Կաթողիկոսարանի կազմեալ մնայր միւս մասն թափօրի, եւ դպիրք երգէին զհարքուրդ խորին. չորեքին բուրվառակիրք, որք ասացին ի դրան ի Վեհարանի եւ եւս խաղաղութեան եւ այլն, միալար, միաձեւ եւ յետադեպ խընկարկէին Նորին Սրբութեան (Երթալ յետս - յետս):

Դժուարանայր զինուորական կիսալաշտն եկեալ յերեւանայ պահպանել զկարգապահութիւն, այնչափ խմբեալ էր ժողովուրդը բազում, եւ եռայր զեռայր առ ի տեսանել զՎեհ. կաթողիկոս եւ զհանդէս թափօրի:

Ի հասանել թափօրի ի Ս. Տաճար եւ ի մտանելն ընդ մեծ դուռն արեւմտեան, սկսան դպիրք երգել զՀրաշափառ Աստուած, մինչեւ ել Վեհ. Հայրապետ ի բեմ սակս բազմութեան ժողովարդեան— մինչ հարկ էր առնել զլուացումն եւ ասել զՄեղայն առաջի բեմի ի փոքրատենի: Եպիսկոպոսունք զգեստաւորեալք կանգնեցան յերկուս կողմանս աւագ սեղանոյ, եւ յետկոյս նոցա բուրվառակիրք, քոցակիրք եւ այլք:

Շարունակեցաւ արարողութիւն Ս. Պատարագի մինչեւ ցոյցոյն: Յայնժամ սկսաւ հանդէս Ս. Օծմանն:

Համաձայն կարգի, որ ի ձեռնադրութիւն քահանայից եւ եպիսկոպոսաց, էջ ի ծունկս Հոգեւոր Տէր, յետ բոլորելոյ եպիսկոպոսաց ընդ հանդիսապետութեամբ Տեղակալ Տ. Գէորգ Արք. Վեհապետեան, եղանակեցին դպիրք զքարոզս, ընթերցան եպիսկոպոսունք զաղօթս եւ զայլս ըստ կանոնի, եւ Օծին զգագաթ Նորին Սրբութեան եւ նուիրագործեցին զՎեհափառ Հայրապետ Ազգի եւ Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց՝ արկեալ զգլխովն գնալիսակ Քօղն Հայրապետական, որ եւ մնաց մինչեւ ել ի Վեհարան:

Յաւարտել կանոնի Ս. Օծման Հայրապետի՝ խօսեցաւ Նորին Սրբութիւն զքարոզ իմն սրտաշարժ, պարզեալ զնշանակութիւն օծման եւ զպարտս կոչման իւրոյ առաջի Աստուծոյ, Ազգի եւ Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց, եւ կնքեաց զրանսն հանդերձ բարեմաղթութեամբք:

Ապա ետ Հոգեւոր Տէր զՈղջոյն եպիսկոպոսաց, որք եւ արտաքոյ կարգի սովորականի՝ մի առ մի խոնարհեալ համբուրեցին զՍ. Աջն Հայրապետական: Շարունակեցաւ Ս. Պատարագ:

Ի լրանալ Ս. Պատարագի եդին ի նորոյ ի զլուս Ս. Հայրապետի ի վերայ Քօղի զվերջամուտ (ի կրկնելոյ) Թագն քննադատելի, կազմեցաւ թափօր, որպէս եղեւ ի մտանելն ի Ս. պատարագ, եւ ել Հոգեւոր Տէր ի Վեհարան երգովք շարականաց Որ շնորհս (ի ճանապարհի) եւ Այսօր Քահանայապետ (ի կաթողիկոսարանի): Ասաց զՊահպանիչ ընդ Հայր մերի, օրհնեաց զներկայս ըստ կարգին եւ արձակեաց առ ժամս զթափօրականս եւ զայլս: Եւ ինքն հմուտ ի ներքին սենեակ:

Հանեալ Ս. Հայրապետի զքոյ եւ զզգեստն, յետ լուացման, եկն ի մեծ դահլիճ (Ծաղկեայ այլան) կաթողիկոսական ընդունելու—

թեան, բարձրացաւ յԱթոռ մեծ, ի նորոյ ընկալաւ յիւր ներկայութեան զհամայն եպիսկոպոստոնս, զվարդապետս, զաւագ քահանայս, զոռոսական ներկայացուցիչ, զհահանդապետ Երեւանայ, զսրբօրոր, զգաւառապետ Վաղարշապատու եւ զէլիսաւոր եւ զպատուաւոր ուխտաւորս հայազգիս ընդ ալոց պաշտօնէից եւ ի սպասանի շքնորհաւորական մաղթանացն Ծրհնեաց զնոսա զամենեսին հանդերձ փոխադարձ բարեմաղթութեամբք:

Եղին պաշտօնական հացկերոյթք ի Վեհարանի եւ ի Միաբանական սեղանատան, ոչ մոռացան զբաժակաճառս եւ զբանախօսութիւնս, յաջորդէին միմեանց կեցցէք, որոտային հրացանք, երգէին զպիրք պարբերաբար, որպէս նուագէին եւ զինուորական նուագածուք հրաւիրեալք Երեւանայ, եւ առանձինն դաւուլ – զուռնա ժողովրդական եւ տեղական: Տիրէին ուրախութիւն մեծ եւ ոգեւորութիւն ընդհանուր:

Յերեկոյին մինչեւ ցկէս դիշեր եղին լուսավառութիւնք եւ հրախաղութիւնք: Շինական եւ զինուորական նուագածուք նուագէին պարբերաբար, շինական հայ օրիորդք եւ երիտասարդք բոլորէին զպարս առանձին – առանձին ի հրապարակի ի ներքս Մայրավանդաց, շուրջ զլճաւ եւ ի հրապարակի որ առաջի հիւսիսային մեծի դրան պարսպի, երգէին դերգս դաւառականս եւ արտայայտէին զուրախութիւն մեծ:

Ընդ երէկս մեկնեցան նշանուր պաշտօնեայք ոռոսականք ի Ս. Էջմիածնէ, որպէս եւ ի յաջորդ աւուրս սկսան հետզհետէ վերադառնալ բազումք յուխտաւորաց եւ զինուորականք, իսկ որք մնացին՝ սպասէին հանդիսի ձեռնադրութեան եպիսկոպոսաց:

Բազմութիւն ժողովրդեան ուխտաւորաց եւ ալոց անցանէր առաւել քան զհնդեփոստան հազար անձինս:

Ի հանդիսի օծման ներկայ էին իբր զչորեքտասան եպիսկոպոստոնք, վարդապետք առաւել քան զյիսուն եւ չորս, քահանայք եւ աւագք առաւել քան զեօթանասուն անձինս, եւ նշանաւոր հայազգիք Արսէն Սուլթան Գեղամեան Երեւանցի, Սիրական Աղա Գորոյեան Ալեքսանդրապոլցի, Յարէթիկ Նէվրուդեան եւ Մաղաք Մաղաքեան ի Կ. Պոլսոյ, Շահնազարեանք ի Շուշուոյ, յԱգուլիսոյ, ի Հին եւ ի Նոր Նախիջևանաց եւ ալք:

(ՎԵՐՁ Ա. ՄԱՍԻ)